

החצר האחורית/ זהבה ברקני

אני מגיעה לשכונת נווה שאנן, המקום מעורר בי תחושות קשות, הכול חוץ משאננות. האם אפשר לעבור כאן ולעצום עיניים? האם אפשר לא לראות את מה שקורה מעבר לקירות? אני רואה, שומעת, מריחה. שומעת את האישה שגברים באים בה שוב ושוב, את האנשים התלושים שמסתובבים כאן ומחפשים פרנסה, העשן חונק אותי הרעש משתיק את הקולות הפנימיים. להתרחק מכאן.... זה כל מה שאני רוצה ויחד עם זה משהו מושך אותי אל תוך הפצע. אולי זאת השאלה שאיך ייתכן שהעיר הלבנה חיה עם חור שחור גדול כל כך?

ואיך ייתכן שחגיגות המאה של העיר תל אביב יהיו בהתעלמות מוחלטת מהפרת זכויות אדם שמתרחשות לאור היום ובידיעת כל הגורמים האפשריים. מה מספרת לנו החצר האחורית על החצר הקדמית? עלינו?

אני צועדת ברחוב נווה שאנן מנסה להבין את הקשר בין האנשים שחיים כאן לבין המקום. בתודעה הקולקטיבית שכונת נווה שאנן היא סוג של מרחב אקס-טריטוריאלי בתוך העיר תל אביב. מקום שיוצר עבור החולפים בו תחושות של זרות, פחד ודחייה. כיצד יכולות להתרחש לאור היום תופעות קיצוניות של רדיפה ושלילת זכויות אדם בסיסיות בעיר המרכזית בישראל?

מה מאפשר לנו, הרואים, היודעים והמבינים להתעלם ממה שקורה במרחב ה"אחר" ולהמשיך לקיים שגרת חיים יומיומית כל כך קרוב למתחם "החצר האחורית" של תל אביב. האם אנחנו מבינים שהשתיקה ותחושת חוסר האונים יוצרים סוג של שיתוף פעולה עם ההגמוניה?

המאמר הזה ינסה להצביע על התהליכים החברתיים שיוצרים את המרחב ה"אחר" של השכונה.

על האדישות היחסית שבה תושבי העיר מתבוננים בהתרחשויות הקיצוניות שקורות כאן.

שכונת נווה שאנן נבנתה ככפר חקלאי בשנת 1924 וסיפקה תוצרת חקלאית לתל אביב. כבר אז היה פער ברמת הדיור ואיכות השירותים בין השכונה למרכז העיר.

כבר שנים מתרחש בשכונה תהליך הידרדרות בין השאר בעקבות פתיחת שתי תחנות מרכזיות.

השכונה הפכה למרכז של זנות, סחר בסמים ואזור בעל רמת זיהום אויר וזיהום רעש מהגבוהים במדינה.

באוגוסט 1993 נפתחה התחנה המרכזית החדשה ומאז נשמעת שאגת האוטובוסים, השכונה הפכה לגטו והתושבים לפליטים. לראשונה בשכונת נווה שאנן נוצרה התארגנות תושבים למאבק בשלטונות. המאבק התנהל בשלושה מסלולים: הפגנות וחסימת כבישים, יציאה לתקשורת כדי להשפיע על דעת הקהל, ותביעה משפטית שעדיין מתגלגלת בבתי המשפט.

איכות החיים הירודה הפכה את נווה שאנן משכונה בת-קיימא למקום בלתי אפשרי למגורים סבירים. ערך הנכסים ירד ורק תושבים שיכלו לאפשר לעצמם עזבו את המקום.

בשנת 1989, לאחר פרוץ האינתיפאדה הראשונה, החליטה ממשלת ישראל להחליף את כוח העבודה הפלשתיני במהגרי עבודה. גיוס מהגרי עבודה לא יהודים ולא פלסטינים הפך את מדינת ישראל למדינת הגירה ויצר שכבה חברתית חדשה, שמעמדה הלא – אזרחי הופך את המהגר לאדם מנוצל, פגיע ומשולל זכויות יסוד. מעין נוכחים נפקדים חדשים. עצם המושג "מהגר עבודה" טומן בחובו את ההנחה, כי ניתן להפריד בין כוח העבודה ובין האדם.

לדעתי, זוהי שאלה של זהות ושאלת הגבולות התרבותיים והפוליטיים של ישראל כמדינה דמוקרטית. מדינה שמאפשרת לעצמה להתייחס באופן מנוכר ולא מוסרי לאדם היא מדינה לא דמוקרטית.

מהגרי העבודה זוכים בתמורה לעבודתם במעט כסף ומיעוט זכויות. עם השנים החלו גם לגבות מהם דמי תיווך תמורת הזכות לקבל אשרה חוקית לעבודה בישראל. בשנים האחרונות, עם תחילת פעילותה של משטרת ההגירה, קטן מספר המכסות לעובדים זרים, אך רבים מהם נשארו במדינת ישראל – למטרת פרנסה – ולכן היום רבים מהם שוהים במעמד בלתי חוקי. גיוס מהגרי עבודה הוא ביטוי מובהק, להצטרפותה המוצהרת של מדינת ישראל לכלכלת ה"זרמות" של הקפיטליזם הגלובלי, המאפשרת מעבר גבולות נוח – להון, לסחורות ולכוח עבודה – ממדינות עניות אל מדינות עשירות. בעצם נוצרת כאן תלות הדוקה בכוח עבודה זול, גמיש ובלתי מוגן, תלות העוקפת את מנגנוני ההגנה של מדינת רווחה.

השכונה החלה מתפקדת כעיר מקלט לזרים. בסופי שבוע הפכה השכונה למוקד עלייה לרגל של מהגרי עבודה מכל הארץ. התפתחו בה חיי תרבות וקהילה אלטרנטיביים: מועדונים, כנסיות ומסעדות שהשלטים הקבועים בהם מספרים סיפור של קהילות שמנסות לבנות עצמן וליצור עבור האוכלוסייה שלהן תחושת שייכות ובטחון בתוך אי הזרות.

אני עוברת ליד פארק קטן בין שני גושי בטון. על משענת הספסל יושבים כמה פליטים אפריקנים. אחד מהם מכבס את בגדיו בתוך פח זיתים. הפליטים מספרים לי שהם זוכים לקורת גג ולמעט אוכל, אולם התנאים במקלט שהם גרים קשים מנשוא: 620 איש נדחסים למיטות צפופות אחת על השנייה במרתף טחוב, המצב הסניטרי חמור, הם תלושים לחלוטין מעברם, והגרוע מכול הוא חוסר הוודאות בנוגע לעתידם ולגורלם.

יש בשכונה מסחר לצד מגורים, משרדים ליד גני ילדים, מקלטים לפליטים, מבנה תעשייה לצד מסעדות קטנות מעליהם מונפים דגלים זרים. הפסיפס האנושי והפונקציונלי, שלאדם מבחוץ ייראה ככאוס, הוא לב ליבה של השכונה. הזהות של תושבי השכונה היא עירוב של צבעים, מנהגים ושפות שהדבר המחבר ביניהם זה עוני, אפליה וחוסר לאומיות.

אני עוברת ליד הבית בגולומב 51. כאן שרף למוות באוגוסט 2000, החוזר-בתשובה יריב ברוכים ארבע נשים שהסרסור נעל אותן אל מותן. ברוכים אינו מבלה את זמנו בכלא, מאחר שבית המשפט העליון קבע שאינו בר עונשין "בשל היותו בלתי שפוי", אני חושבת על הנשים הכלואות במכלאה המבוצרת בתאים צרים, לאחר שנסחרו ללא הסכמתן, חלקן עברו התעללות ומעשי אלימות קשים בדרכן לארץ. הן נסחרו כמו כל סחורה אחרת והמחיר נע בין 4000 ל 10000 דולר תלוי ביופי, גיל ו"איכות" הניירות המזויפים. הנשים מועסקות בכוח בזנות ומקבלות 10 עד 30 לקוחות ביום. אין להן זכות לסרב והן מועסקות 30 יום בחודש. ועכשיו הן נאנסות בלי להפסיק לחייך, בלי דמעות.

מדמינת לעצמי את הנשים מאחורי הקירות שעוברות מאות מעשי אונס ליום, התעללות פיזית ונפשית קשה מנשוא, את אור-היום מסתירים לא רק העננים אלא גם גברים בריונים שמנהלים את עסקי הזנות, משטרת ישראל, משרדי הרווחה, ומעל לכל החינוך; כל עוד יש דרישה לזנות, וכל עוד הזנות חוקית ואינה נתפסת עברה על החוק – לא יהיה אפשר למגר את התופעה.

מה הסיכוי של הנשים האלה להימלט?

המאבק נגד סחר בנשים הוא לא רק מאבק של הנשים. הוא מאבק של כל מי שמתנגדים לעבדות, בדיוק כמו שחורים ולבנים הומאניים שנאבקו יחד לביטול העבדות באמריקה.

במאמר אני מעלה מספר סוגיות, חוקיות ומוסריות: מה אנו כחברה עושים עם היחס שלנו ל"אחר"? מה עושים עם הפליטים, מהגרי העבודה והזונות שכבר נמצאים כאן?

האם אנחנו מדינה דמוקרטית?

מה האחריות האנושית שלנו כלפי אנשים שמנוצלים גם אם הם לא יהודים?

איך הנורמות של שימוש בכוח אדם בלי לתת את הדעת לצד האנושי שבו מחלחלות לתוכנו? והאם אפשר להמשיך לשתף פעולה עם ההסתרה של העזובה שבחצר האחורית.

מי צריך טבע בעיר ? / אוריה אורן*

תשובה א': לשוחרי ה-300-K

כתוב כי "ומוראָקם וְהַתְּכֵם יְהִיָּה עַל כָּל-חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם" (בראשית ט א), אולם האדם כשל, למרות ההתפתחות הטכנולוגית, מלהרחיק מעליו את חית הארץ, עשב השדה, ועוף השמיים. על-אף נסיונות רבים מצד המין האנושי להגיע לסטריליות מסוימת בסביבתו- כדוגמת שימוש בקוטלי חרקים- יכולת השרידות של אורגניזמים שונים הוכיחה עצמה, וכך אנו מוצאים את עצמנו מוקפים בבעלי-חיים מלווי אדם, במרכז העיר כמו גם באחרון הכפרים, כאשר מקקים מאיימים עלינו בעת ביקור בשירותים, ועשבים מטרידים כדוגמת יבלית מבלבלים בכל סדק מדרכה. כל אורגניזם שואף לשרידותו, ולשם כך הוא מקיים מנגנונים שמסייעים לו בהפצת לבתי-גידול חדשים. לנו אין סיכוי: ריסוס בקוטל עשבים ימנע אמנם התבססות של צמחים רבים, אך יסייע למינים עמידים בפני ריסוס להתפשט באותו מקום. הרעלה או לכידה של נחש, לדוגמה, תפנה את אותה נישה לבעל-חיים אחר, וכל אלו בטרם התייחסנו לחיידקים שמודיעים לנו שהחלב החמיץ.

כך שהתשובה לשאלה בכותרת ברורה מאלה: **הטבע בעיר קיים, השאלה היא מה נעשה איתו.** איזה ממשק נקיים, כדי למנוע מפגעים, ואולי- רחמנא לצלן- גם להרוויח ממנו. 'רווחים' אלו ייסקרו בתשובה ג'.

תשובה ב': לרומנטיקנים

באחת משנות נעוריי פגשתי עלמת חן שגרה בעיר גדולה בגוש-דן. נפגשנו בביתה, ולאחר זמן חשקה נפשנו בהתבודדות מפני העיר העמוסה. היא הובילה אותנו, מהלך חצי שעה מביתה, לגבעה קטנה וטבעית, בה מצאנו מפלט לעצמנו; בזווית העין קלטתי סימון שבילים, לבן-כחול-לבן, המורה על מסלול בגבעה. לא ייחסתי לכך חשיבות. שנים לאחר מכן, ואנו מגיעים בסיור אל 'גבעת האירוסים' בנס-ציונה. "זהו הריכוז הגדול ביותר של *אירוס הארגמן* ששרד במישור החוף" אומר המדריך, וממשיך בדבריו: "מלבד האירוס בעל הפרח המרשים, גדלים כאן גם מינים אחרים כדוגמת *מקור-חסידה תל-אביבי*, *סביון יפו* - כל אלו מינים אנדמיים, שתחום תפוצתם מוגבל למישור חוף היס-התיכון בארץ-ישראל"

בעוד המדריך מסביר את חשיבות שמירתה של הגבעה, שמתי לב לאותו סימון שבילים- לבן-כחול-לבן. ובמהלך ההסבר אודות *המרסיה היפהפייה*, לא יכולתי לקטוע את מחשבותיי אודות אותה יפהפייה שהובילה אותי לגבעה.

תשובה ג': לאוהבי תשובות קצרות

אפרט ב'רשימת קניות' זו את שירותי הטבע העירוני ויתרונותיו, בקיצור נמרץ.

חינוך- אתר טבע עירוני סמוך למוסד החינוכי הוא חלום רטוב של כל מורה לטבע, להדגמת תופעות ועקרונות שנלמדים בכיתה; כמו כן אתר כזה יכול לשמש לכל פעילות חינוך א-פורמלית.

מקומיות וקהילתיות- אתר כזה הוא בעל פוטנציאל למקום מפגש קהילתי, ולשמש חוליה מקשרת בין האוכלוסייה החיה במקום כיום לבין טבע האזור ומורשתו. פעילות שנעשית במתחם תעודד התפתחות תרבות מקומית.

כלכלה ותיירות- מלבד העלאת ערך הדירות באזור וערך אסתטי רב שיש לאתר טבע קהילתי, מדובר בשטח ציבורי שההשקעה בו היא מינימלית. בהשוואה לגינה ציבורית מרובת דשאים, אתר טבע עירוני אינו דורש השקעה כספית רבה, וחשוב מכך- חוסך במים לצרכי גינון.

אקולוגיה: אתר טבע עירוני מהווה מפלט לבעלי-חיים, שיכולים למנוע התפרצויות מזיקים. כך לדוגמה, קינון של עוף דורס כדוגמת בז יפחית את כמות החרקים באזור.

שמירת טבע: מפתיע לשמוע, אך קיימת גם חשיבות לשימור שטחים כאלו גם ברמה הארצית ואף העולמית, במאמץ לשמור על מינים בסכנת הכחדה. קיימות דוגמאות רבות לכך בארץ, אך הדוגמה הבולטת ביותר היא שלולית דורה שבנתניה- אתר טבע מאויים בפיתוח, ובו נמצאים מינים נדירים רבים; ביניהם *אגמון שרוע* שזהו מקום הימצאו היחיד בארץ.

*הכותב הוביל פרויקט טבע עירוני במהלך תקופת השירות, וכיום עוסק בסקירת צומח באתרי טבע עירוניים

גלובליזציה – צרכנות – הגירת עבודה/ ממי נאמן, קים שר

שיטת השוק החופשי מכתובה לנו תרבות שלמה, התרבות הזו לא נפלה עלינו משמיים - אנחנו יוצרים אותה. השיטה שמכתובה היגיון כלכלי מסוים לכל פעולה ואינטראקציה, משרתת בעיקר את המעמדות העליונים שמהווים 10% מהאוכלוסיה, ומשעבדת את המעמדות הנמוכים המהווים 90% מהאוכלוסיה.

כולנו שבויים במקסם שווא של מרדף אחר סיפוקים ועינוגים חומריים, כולנו מנסים לשחרר את עצמנו על ידי רווחה כלכלית, כולנו רודפים אחר האושר אך לעיתים קרובות מנסים בטעות להשיג אותו דרך הישגים חומריים. אדם סמית' - אבי שיטת הקפיטליזם אמר ב מאה ה 18 שהמחיר האמיתי של כל מה שנצרך הוא מחיר העבודה שנחסכת מאיתנו ומוטלת על האחר. ואף הוסיף והסביר שהעבודה היא סטנדרט שעל פיו אפשר להשוות את כל המוצרים. כיום אנו קונים מוצרים במחיר שלא משקף כלל את הערך האמיתי שלהם, חלק מהערך האמיתי משלמים פועלים בסדנאות יזע וכולנו משלמים אותו בדמות זיהום תעשייתי ושימוש יתר במשאבי טבע.

מחיר אמיתי נוסף משלמים מהגרי העבודה בישראל, האם זה הגיוני לשלם 4 ש"ח לשעה לפועלת פיליפינית שעזבה את משפחתה? מאין נובעת הבחירה שלה בשכר הזה? האם המצב שלה כל כך קשה עד שאין לה ברירה אלא להיות מנוצלת על ידינו פה בתל אביב 2009?

איך מחשבים בכלל ערך שעת עבודה של עובד זר שמגיע מרמת חיים אחרת לגמרה? מהן זכויות הבסיס שעליהן עלינו לשמור במקרים כאלו? **הגירת העבודה חושפת את העקב אכילס של הגלובליזציה, אינטרסים כלכליים ואינטרסים לאומיים עומדים בסתירה למוסר וזכויות אדם בסיסיות. מקס פריש אמר על כך באירוניה - "הבאנו פועלים - קיבלנו בני אדם".**

הגירת העבודה, חושפת גם את קהות החושים וחוסר הרגישות שלנו ביחס ל"אחר". עבדים ללא זכויות הם תוצר של תרבות קיצונית שמקדשת את החומר ואת הנוחות הפרטית. **תרבות צרכנית קיצונית מצדיקה ניצול והחפצת בני אדם.**

הסדר הכבילה שנהוג בארץ הביא לפגיעה אנושה בזכויות אדם בסיסיות של עובדים זרים והביא למצב של "עבדות מודרנית" כפי שהגדיר זאת השופט משאל חשין. בשנת 2006 בג"ץ הורה לבטל את הסדר הכבילה אך גם כיום אין תחיקה חדשה בנושא.

תקציר הסיור:

סקירה היסטורית של תופעת מהגרי העבודה בארץ ישראל מ1967 ועד תחילת שנות ה90. סקירת השפעות הגלובליזציה על תרבות הצריכה בעולם הראשון ועל הגירת עבודה בעולם השלישי והקשר בין צרכנות מודרנית לעבדות מודרנית.. תרגיל התבוננות "עם הפנים לאחרי" במדרחוב נווה שאנן. היכרות עם התרבויות והקהילות של מהגרי העבודה אשר קמו והתעצבו סביב התחנה המרכזית של תל אביב. תרגיל התבוננות בתחנה המרכזית - "מקדש במסווה של מרכז קניות". בית הספר ביאליק כמקרה מבחן להשתלבות ילדי המהגרים בחברה הישראלית (חינוך בעיר תל אביב). גן הנרקומנים - התמודדות המערכת עם תופעות שוליים בחברה. של מי השכונה הזאת? מי יזם, מי תכנן ומי אישר את הבנייה של התחנה המרכזית החדשה בלב שכונת מגורים. חוקי או לא חוקי? - הקמת משטרת ההגירה, גירוש מהגרים וסחר בבני אדם.

חנוך ליון בתחנה המרכזית

כשחוצים את קו הגבול הדמיוני המפריד את אזור התחנה המרכזית משאר תל אביב, מרגישים שמגיעים לעולם שלישי. אלישבע זלצר בחרה לחוות את שכונת נווה שאנן דרך עיניו של ילד אחד שנולד וגדל בה - חנוך ליון - וגילתה שהוא רלוונטי יותר מתמיד אלישבע זלצר

פורסם : 09:46, 01.05.09 ynet

בנערוטי הייתי באה עם אמי באוטובוס מחיפה היישר לרחוב נווה שאנן בתל אביב, שהיה ידוע כרחוב הנעליים. היינו יורדות מהאוטובוס, עושות סיבוב לקנות לנו איזה זוג ואחר כך ממשיכות להסתובב בתל אביב. היו לנו תחנות קבועות, כולל קפה קטן בקפולסקי באלנבי. אולי כבר אז נטמעה בי אהבת השוטטות.

שנים מאוחר יותר, באחד מהשיטוטים הרגליים שלי כתושבת חדשה בתל אביב, התגלגלתי לאזור התחנה המרכזית הישנה. שכונת נווה שאנן, הנמצאת במרחק הליכה לא ארוכה מלב העיר, שדרות רוטשילד ומתחם יד חרוצים, אמנם קרובה - אבל רחוקה שנות אור.

חנויות הנעליים של ילדותי נעלמו ובמקומן יש פה חנויות לתיקים, פלאפונים ומזוודות, לצד חלפנים, חנויות מכולת, בארים, מסעדות רחוב, מכבסות ובתי הימורים. כל השירותים שעובדים זרים צריכים כדי להתקיים ולתקשר. הימורי רחוב הם חלק ממה שהרחוב הזה מציע. רגע של אשליה ופינטוז על כסף גדול. נעצרתי, מתבוננת בשקט, מנסה לזהות את הטריקים. הרגשתי כמו בסרט.

החיים בעולם הנסתר (צילום: פלונקר)

תמיד נמשכתי לאזורי שוליים, המקום בו החיים גועשים ורוחשים מתחת לפני השטח, מאחורי כניסות אפלוליות לבתים, מאחורי פנים חתומות ועיניים בורקות מתסכול. מהמתח שמורגש באוויר, מתחושת הזרות, מהפלישה לטריטוריה שאיני שייכת אליה.

בתל אביב אפשר למתוח קו גבול דמיוני, המפריד בין צפון העיר ומרכזה לבין איזוריה הדרומיים. באזור התחנה המרכזית השינוי הוא מיידי. רחוב נווה שאנן הפך למגדל בבל ובו מדוברות ונשמעות בליל שפות של פליטים מסודאן ואריתריאה, של עובדים זרים מתאילנד, פיליפינים וסין, מרומניה וטורקיה, מאקוודור ופרו. של אפריקאים מניגריה וקניה.

תוך רגע אני מרגישה שהגעתי לעולם שלישי, ממש כאן, במרחק דקות נסיעה מביתי. הפעם זו אני הזרה בעיר שלי מתקשה להסתכל להם בעיניים, פוחדת קצת, מרגישה לא נוח בעמדת צפייה, שומעת בליל שפות לא מוכרות, חושבת על עליבות ועל ניצול ועל העובדה שאנשים חיים כך כדי לקיים את משפחותיהם בצד השני של הגלובוס.

הדמויות של נווה שאנן הגיעו למחזות של לוי (צילום: פלונקר)

האיש שחזה את העזובה

כשחיפשתי דרך מיוחדת לחוות את נווה שאנן, נתקלתי במודעה על סיור בשם "הילד חולם בתל אביב" - בהשראת דמותו ויצירתו של חנוך לוי, בהנחיית צפריר קורציה, שחקן מקצועי ומדריך סיורים מיוחדים בעיר. זהו סיור מומחז שבלבו עלילה בדויה המתבססת על מחזותיו של חנוך לוי, שנולד וגדל בשכונת נווה שאנן. הסתקרנתי מהחיבור בין שכונת ילדותו של גדול מחזאי ישראל לבין מעונם העכשווי של העובדים הזרים - והצטרפתי לסיור.

זה היה בילוי מרתק ולא שגרתי. במשך כשעתיים וחצי הסתובבנו בנווה שאנן, בנוף לא מוכר (מתי הסתובבתם לאחרונה בתחנה המרכזית הישנה?), משוטטים במחוזות ילדותו של חנוך לוי. לצילי מוזיקה מעט פלינית (פולדי שצמן, מתוך המחזה "הילד חולם"), מספר לנו צפריר על חייו של לוי ומקריא מדי פעם קטעים ושירים שכתב, המתארים את התפוררות השכונה - כאילו צפה מראש את העזובה, הדלות והעליבות שאנו רואים מול עינינו.

סיפוריו של צפריר מעבירים אותנו למאה הקודמת, לתקופה שבין שנות העשרים לבין שנות השישים, ובו זמנית מחברים אותנו לכאן ועכשיו. צפריר פותח לנו מסך במרחב ובזמן, אל חיים צבעוניים שכמותם לא ראינו, כשמכל עבר מתקבלים אפריקאים וסינים על אופניים, צופים בנו בתימהון.

אני לומדת ששכונת נווה שאנן נוסדה ב-1921 ונועדה להיות העורף החקלאי של תל אביב. מהתבוננות במפת השכונה, שתוכננה ע"י האדריכל יוסף טישלר, אנו מגלים שצורתה כמנורה, כאשר כל רחובותיה - רחוב ראש פינה, אילת השחר, מירון, יסוד המעלה ועוד, מתנקזים לרחוב לוינסקי.

משפחת לוי הגיעה ב-1935 מלודג' שבפולין לרחוב עקיבא בנווה שאנן, וכאן נולד חנוך ב-1943. אביו ישראל היה המכולניק השכונתי. הוא מת כשחנוך היה בן 12 וחצי, ומאז התגעגע אליו הילד היתום. בגיל 14 וחצי חזר חנוך בשאלה, אולי כבר הבין שהוא אמן בנשמתו ויצירתו תהיה מלאת יצרים. גם לאחר שעזב את הבית, לוי היה מגיע הנה מדי יום, עד אמצע שנות השבעים, לבקר את מלכה אמו, וכאן נולדו הדמויות שכיכבו במחזותיו.

הרחוב הופך להיות במה. השחקנים בסיום (צילום: אלישבע זלצר)

איך נולד סיור?

צפריר החל את הקריירה שלו כמדריך בבית ספר שדה איילון והחל להדריך גם בתל אביב. כשסיים את לימודי התיאטרון, החליף את אחד השחקנים בהצגה "הילד חולם". "זה היה המפגש הראשון שלי עם העבודה הבימתית של חנוך לוין ושם נולד הרעיון לסיור הזה", מספר צפריר. "הבנתי כמה לוין תל אביבי והוא דיבר לי ללב. במשך כשנה וחצי ליקטתי קטעי ביוגרפיה של חנוך לוין ואימתתי אותם בשטח. מצאתי את תיבת הדואר של מלכה לוין, אמו, וגיליתי שבית הכנסת בו התפללו עדיין פעיל. כך נולדה יצירה אישית שלי - תיאטרון שמפיח חיים ברחובות, בבתים ובדמויות שחיו בהם. בעת הסיור הרחוב הופך להיות במה והעובדים הזרים נהיים שחקנים לרגע. זה קסם התיאטרון".

כשמסתובבים ברחובות, קמות לתחייה דמויות מתוך מחזותיו של לוין - דמויות שוליים הזויות בעלות שמות מוזרים, כמו הושפיש ופופצ'ה חרופצ'ה, שיגנו נוגשי ופורצדס, ורשביאק, פוגרה ותכטיך, לייבך ואדש ברדש. במרפסת ברחוב ראש פינה הצטרפו אלינו זוג שחקנים - רענן לוי היה מר שוורץ, דמות הלקוחה מהמחזה "מר פופר", רב ומתפייס עם אשתו שוורצסקה, השחקנית סיגל שהינו-יואל. במשך הסיור הם הפתיעו אותנו מדי פעם והחליפו דמויות הלקוחות ממחזותיו.

בעת הסיור, ההפרדה בין המציאות והדמיון משתבשת באופן מפתיע. "בכל פעם מגיע איזה שיכור או מסומם או זונה שיש להם מה לומר, ואז לרגע מתחלפים התפקידים ולא ברור מי כאן השחקן האמיתי", מספר צפריר. כשהשחקנים מגלמים את דמותם של איתמר יעקובי המתפעל וממשש את התחת המפואר של רות שחש בסצינה מתוך המחזה "יעקובי ולינדלטל", השכנים במרפסות מציצים וצוחקים.

בור שחור של אנשים שקופים (צילום: פלונקר)

וכשצנת "הפליטים" מתוך המחזה "הילד חולם" מומחשת ברחוב נווה שאנן - היא פליטה בוכייה עם מזוודה הרוצה להיכנס לארץ, הוא פקיד ממשלתי שלא מאפשר לה - מצטרף אלינו אחד שחור, ואומר לנו (בעברית): "מה זה הבל"ית הזה, מדינת ישראל לא נותנת לנו כלום".

כשמתייחסים ליצירתו ומחזותיו של לויך כאן, בנווה שאנן, קולטים את הרלוונטיות שלה לזמננו. ישראל מודל 2009, ארץ של פליטי שואה שייחלו לחיות בה, היא כעת ארץ חסרת חמלה חברתית שמסרבת לקלוט פליטים מדארפור. זו שכונה שאיש אינו רוצה לשהות בה, חוץ מהשב"חים. זה בור שחור של אנשים שקופים, בלתי נראים, שאנו עוברים לידם בדרכנו לאוטובוס אבל איננו רוצים לראותם.

חנוך לויך מת ב-1999. נווה שאנן ואזור התחנה המרכזית מתו הרבה קודם לכן. רציפי האוטובוסים בלו מיושן וצבעם דהה ומתפורר. קולנוע מרכז נסגר. מתחמים של רבי קומות ביד חרוצים, לב העיר ונווה צדק מתרוממים מולה, מעצימים את הניגוד. ובסוף המדרחוב, ניצב מבנה התחנה המרכזית החדשה, שהוכתר כגרוע במבני ישראל, והוא המצבה על קברה של השכונה.

מותה של שכונה (צילום: איתי סראג')

פיל לבן בעיר שחורה/ דודו שניברג

סיפור התחנה החדשה

את בניית התחנה המרכזית החדשה בתל אביב הגה הקבלן המנוח אריה פילץ בשיתוף עם הארכיטקט הפרופ' רם כרמי. אבן הפינה לתחנה החדשה הונחה ב-1967. אז גם נמכרו 750 חנויות כדי לממן את הבנייה. בשנים 1968-1976 הושלמה בניית השלד ובשנים 1976-1982 הוקפאה הבנייה בעקבות פשיטת רגל.

ב-1983 נרכש המקום על ידי מרדכי יונה, לשעבר נשיא איגוד הקבלנים, וב-1993 היא נפתחה. "הנזקקים לשירותיה ולעסקיה של תל אביב יוכלו למצוא את כל מבוקשם ברחובותיה המכוסים של התחנה המרכזית החדשה מבלי שיצטרכו לצאת מתחומה", נכתב בעיתונות אז.

כרמי תכנן מבנה שהתיימר להיות תחנת האוטובוסים הגדולה בעולם. מבנה זה, כמו המבנה של דיזנגוף סנטר (שבו היה מעורב כרמי בתכנון הראשוני) - הם מבני על, מגה-סטרוקטורות, ערים שלמות להולכי רגל תחת קורת גג אחת. בניין גרנדיוזי זה, שעורר ומעורר מחלוקת עד היום, לא נכלל בספרו של כרמי, "האדריכלות הלירית", שראה אור ב-2001.

התחנה המרכזית היא מהגדולות בעולם, מבנה עצום ומוזר, רצוף כוכים, מסדרונות צרים וארוכים, מפלסים שעולים ויורדים ויוצרים חוויה של הליכה בספינה מתנדנדת. מידי יום עוברים בה 90,000 אנשים בממוצע. התחנה פרושה על פני 200 אלף מטר מרובע ולה שבע קומות, זהו הקניון הגדול ביותר בארץ. בתחנה המרכזית החדשה ישנן כ-1,300 חנויות ורק 700 מתוכן פעילות, (לשם השוואה בדיזנגוף סנטר ישנן 300 חנויות).

מאבק התושבים

בשנת 1995 התארגנה קבוצה של 80 בעלי דירות מהרחובות הסמוכים לתחנה בתביעת נזיקין על מפגעי התחנה. מדברי השופט טלגם בפסק הדין "אין מקום שציבור, אשר מכורח הנסיבות מתגורר בסמוך לפרויקט, שבצד יתרונותיו הבולטים מייצר גם מפגעים לרוב, ישא ב'עלויות' הפעלתו של הפרויקט."

את נזקי התושבים כתוצאה ממטרדי הרעש וזיהום האוויר מעריך השופט בכ - 10,000 ש"ח לשנה בממוצע לכל תושב, בהתאם למיקום דירתו ביחס לתחנה.

מטרדים אלה אף גרמו לירידת ערך דירותיהם של התושבים, קובע השופט. זאת ניתן לקבוע על בסיס הידע המשפטי, ניסיון החיים והשכל הישר, יותר מאשר על בסיס חוות דעת המומחים השמאים, שכל אחת משכה לכיוון אחר.

כך גם אין ספק כי עצם הפעלת התחנה גרמה לכך שהחתך הסוציו-אקונומי באזור התחנה יהיה נמוך יותר. עצם הפיכתו של המקום לאזור מועדף על עובדים זרים, מוריד את ערכו, אף אם בטווח המידי, דמי השכירות הנגבים על ידי בעלי הדירות עלו. ניתן להשוות את מצב הדירה לאחר שימוש כזה, למצב של דירה שהפכו אותה למלון זול.

בסופו של דבר, מעריך השופט את ירידת הערך שנגרמה לדירות התושבים, בשיעור הנע בין 16 אחוז ל - 34 אחוז לדירה, תלוי במיקומה.

בסך הכול פסק השופט טלגם למאתיים התושבים פיצויים, עבור נזקי המטרדים ונזקי ירידת ערך הדירות, בשיעור העולה על 22 מיליון ש"ח, בצירוף הוצאות משפט ושכר טרחת עו"ד.

מאבקם של תושבים מיעוטי יכולת אל מול הרשויות, האליטות ואיליי ההון קשה, כותרתו של סיפור המנצחים במאבק זה נקרא "העיר הלבנה" המפסידים הם אלה שגרים ב"עיר השחורה" הכוללת את יפו ושכונותיה הדרומיות והמזרחיות של העיר תל אביב.

סיפור נווה שאנן בעבר ובעתיד

"הם אמרו לי שהעיר לבנה. אתה רואה לבן? אני לא רואה שום לבן." הארכיטקט הצרפתי ז'אן נובל עומד על גג תל אביבי ומשקיף לראשונה בחייו על העיר תל אביב בנובמבר 1995.

תל אביב אינה עיר לבנה, אלא עיר מולבנת, מתוך אינטרס של בעלי הון ליצר מותג של עיר בסגנון באוהאוס, עיר עתיקה והיסטורית. למעשה ה"עיר הלבנה ההיסטורית" נבנתה לאחר שחלקים רבים אחרים של העיר עמדו על תילם.

ה"עיר השחורה" הינה כל מה שמואפל ומוסתר על ידי צילה הכבד של ה"עיר הלבנה", עליה לא מדברים, לא כותבים ולא עושים תערוכות. יותר מידי שכונות "היסטוריות" לא פחות מ"העיר הלבנה" מוצאות עצמן מחוץ לסיפורי ההיסטוריה ואחר כך נעלמות מן המפה על ידי הזנחה ודרדור שיטתי. אותם דברים שאינם רצויים ב"עיר הלבנה" מוצאים את דרכם לאותה "עיר שחורה".

הדוגמא הבולטת ביותר למאבק ולהנצחתו הינה שכונת נווה שאנן הוקמה בשנת 1921 על ידי קבוצה הטרוגנית של 400 יהודים מיפו שהחליטו בחזונם ליצור שילוב ייחודי בין עיר לכפר בין עבודה אזרחית וחקלאית. בכך לספק את צרכיהם של תושבי תל אביב.

התושבים עשו מכרז בין אדריכלים שונים לתכנון שכונת נווה שאנן והחליטו, שרחובותיה יהיו בצורת מנורה ואט אט עם בנייתה וגידולה של העיר תל אביב התעצבה השכונה בצורה זו. המפנה החל בשנת 1941 כאשר הוקמה התחנה המרכזית הישנה, שהיוותה חיץ וניתקה את נווה שאנן על ידי עשן האוטובוסים, כך החלה להפוך מ"עורף החקלאי" לחצר האחורית של ה"עיר הלבנה".

התחנה המרכזית החדשה אינה סתם "פיל לבן" ומיזם כושל, אלא פשע שנעשה בזדון ושחיתות, ומציגה תכנון קלוקל, ראוותני, מופרך וברוטאלי. התחנה ביתרה את שכונת נווה שאנן לאורכה ולרוחבה, באטימות, יהירות, חוסר כבוד וגבולות.

השאלה העולה מסיפור זה, האם בלעדי ה"עיר השחורה" יכולה להתקיים ה"עיר הלבנה"? האם יש תקווה לתושבי שכונותיה ה"שחורות" של יפו – תל אביב?

סחר בנשים / ברקני זהבה

סחר בנשים הוא תופעה גלובלית שמהווה חלק מתופעה רחבה יותר של סחר בבני אדם. סחר בבני אדם קיים מראשית ההיסטוריה האנושית. נראה היה כי התקופה המודרנית על כל התמורות שחלו בה ביחס לזכויות אדם הביאה לצמצום משמעותי בהיקפו, אולם לא כך הדבר. התופעה ממשיכה להתקיים גם בימינו ואף מתגברת, תוך שינויים במגמות, ושינויים ביחס המספרי בין הקבוצות הנסחרות.

סחר בנשים כפי שהוא מוכר בימינו החל בסוף המאה ה-20 עם התגברות תהליכי הגלובליזציה, שהעמיקה את אי-השוויון בין מדינות מפותחות למדינות מתפתחות והולידה את תופעת ההגירה לצורך פרנסה. הגלובליזציה מאפשרת גם נידודת מהירה יחסית בין מדינות. מעמדן החברתי הנמוך של נשים והשוק העולמי של צרכני זנות הופך את הנשים ל"סחורה" מועדפת. רוב הנשים נסחרות למטרות של זנות, חלקן לסחר באיברים, לפונדקאות וככוח עבודה זול. סחר בנשים בישראל כפי שהוא מוכר היום החל כנראה בתחילת שנות ה-90 של המאה ה-20. אחת הסיבות לכך היא התפרקותה של ברית המועצות לשעבר, שהביאה איתה שינויים כלכליים מרחיקי לכת במדינות אלה, התמוטטות של מערכות סוציאליות ושל רשתות חברתיות, לצד אדישות חברתית וחוסר התייחסות מצד הרשויות בישראל.

נתיבי הברחה: סוחרי הנשים מבריחים אותן לישראל בטיסות ישירות מארץ המוצא לנמל התעופה בן-גוריון, דרך הים באמצעות יאכטות פרטיות, אך עיקר הברחה מתקיימת דרך "ארץ מעבר", מדינה שכנה, אליה הנשים מוטסות ומשם הן מוברחות לתוך שטח ישראל. הברחת הגבול עם מצריים הוא הנתיב השכיח ביותר.

מאפייני הנשים: מוצאן ממדינות חבר העמים, בעיקר מולדובה, אוקראינה, ביילרוס ואוזבקיסטן. רובן בשנות העשרים לחייהן, רווקות שגדלו אצל אם חד-הורית. ממוצע שנות ההשכלה שרכשו עומד על 11 שנות לימוד, רובן היו מובטלות בארצות מוצאן או שעבדו בתחומים של מתן שירותים. נשים אלה מגויסות על ידי חברים ומכרים, באמצעות פרסום מודעות בעיתונים, באמצעות חברות כוח-אדם ועוד. לעיתים מוסבר לאישה שהעבודה היא בזנות ולעיתים מובטחת לה תעסוקה במלצרות, דוגמנות וכו'. תמיד הפיתוי מלווה בהבטחות לרווח כספי גבוה, תנאים טובים וזמן מוגבל.

מעמדן הרשמי של נשים הנסחרות לישראל הוא של שוהות לא חוקיות. הן לא דוברות עברית ולא מכירות את התרבות. הן משועבדות לסרסור שמחרים מהן את דרכונן, לחלקן אין כל מסמכים מזהים או שהמסמכים הנמצאים בידיהן מזויפים. כך נמנעת מהן כל דרך להתלונן או לברוח מהחיים שנכפו עליהן. הן נדרשות לעבוד שעות רבות ביום, לעיתים עד 20 שעות. התמורה בעד עבודתן מזערית ולעיתים הן נדרשות להחזיר כסף זה לסרסור עבור העלות ששילם על הבאתן לארץ. לרוב נאסר עליהן לעזוב את בית הבושת, חלקן מוחזקות בתנאי כלא, מופעלות עליהן סנקציות של מניעת אוכל, והן חשופות לגילויים של אלימות פיזית מצד הסרסורים והלקוחות. רבות מהן לוקות בדיכאון וחוות תגובות נפשיות של מצבים פוסט-טראומטיים. חלקן לא מקבלות כל טיפול רפואי. הן חשופות להידבקות במחלות ויראליות וזיהומיות, מחלות מין, הריונות לא רצויים והפלות חוזרות ונשנות.

מאפייני מדיניות הטיפול של הרשויות בישראל: לאורך שנות ה-90 של המאה העשרים הרשויות בישראל נמנעו מלהתמודד עם התופעה שהלכה והתגברה. חשיפת התופעה והדרישה לנקוט בצעדים חריפים נגדה הגיעה מארגונים לא ממשלתיים לקראת סוף שנות ה-90. בשנת 2000 פרסם ארגון אמנסטי דו"ח על היקף התופעה בישראל וביקורת על התעלמות הרשויות. בשנת 2001 החל משרד החוץ האמריקאי לקיים מעקב וביקורת על תופעת הסחר בבני אדם בעולם, ולפרסם דוחות על אודות התופעה, מגמותיה ואופן התמודדות המדינות השונות עם גילויי התופעה בשטח שברבינותן. משרד החוץ האמריקאי דירג את המדינות על סמך הפעילות הממשלתית הננקטת בהן למיגור התופעה. בדו"ח זה דורגה ישראל בדרגה השלישית והאחרונה, בה נכללות מדינות שאינן פועלות כלל למיגור התופעה. דוחות אלה, המתפרסמים מידי שנה, תרמו אף הם להנעת הרשויות לקידום הטיפול בתופעת הסחר. בדו"ח שפורסם בשנת 2003 קודמה ישראל לקבוצה השנייה, והוגדרה כמדינה שעושה מאמצים להיאבק בתופעת הסחר. עם זאת נקבע כי היא עדיין לא עומדת בסטנדרטים המינימליים הנדרשים לעקירת התופעה מן השורש, אך עושה מאמצים ניכרים לעמוד בהם. משנה זו ואילך ישראל ממוקמת בדרגה השנייה, מלבד דו"ח 2006 בו ישראל קיבלה הזהרת דירוג, המציינת מועמדות לירידה לדרגה הנמוכה ביותר.

בעקבות הביקורת הבינלאומית שהופנתה כלפי ישראל הוקמה ועדת חקירה פרלמנטארית בראשות ח"כ זהבה גלאון לבחינת התופעה של הסחר בבני אדם בישראל. מטרתיה היו:

1. להביא לשינוי בדימוין ותפיסתן של נשים קורבנות סחר, מעברייניות לקורבנות עבירה.

2. להחמיר ביחס לסוחרים ולסרסורים.

עבודת הוועדה, לצד פעילות נמרצת מצד ארגונים חברתיים, הצליחו להעלות את הנושא לסדר היום הציבורי ולהניע תהליך של שינוי ביחס הרשויות לעניין. ניתן לומר כי התחולל שינוי הן בתפיסה הציבורית של תופעת הסחר בנשים, והן בעוצמה ובאופן המאבק של רשויות אכיפת החוק. כמו כן בולטת העובדה, כי הנשים אשר הובאו לעסוק בזנות נתפסות היום כקורבנות ולא כעברייניות.

בינה בשכונת שפירא/ ורד מרגלית

בסיור נלמד להכיר את שכונת שפירא, הנושקת לתחנה המרכזית החדשה דרך תפיסת העולם של בינה והפעילות החברתית הענפה שהארגון מפעיל במקום, בשיתוף פעולה מלא עם תושבי השכונה. נכיר פעילים שונים בשכונה ובבינה ונלמד על פרויקטים רבים ומשותפים הפועלים בשכונת שפירא, שכונה בעלת עושר תרבותי והיסטורי נדיר.

נבקר בישיבה החילונית ונפגוש צעירים שהחליטו לחיות כאן את חייהם תוך כדי לקיחת חלק בפעילות קהילתית ענפה ובשאיפה ליישום צדק חברתי בשכונות הדרום.

קצת חומר רקע...

בינה"ה - "בית יוצר נשמת האומה" - ח.ג. ביאליק

בינה הינו ארגון חינוכי - חברתי העוסק ביהדות בגישה פלורליסטית ופועל בתוך הפריפריה החברתית בישראל. **הגישה החינוכית** חותרת לבניית ציבור וקהילה יהודית חופשית וריבונית בארץ ישראל אשר רואה ביהדות תרבות פתוחה ומתחדשת, ובמסורת מקור השראה ולא מקור סמכות. **התפיסה החברתית** יונקת מן השאיפה ליצור בארץ ישראל חברה צודקת. תפיסת עולם שליוותה את המעשה הציוני בראשיתו והייתה מבוססת על מקורות ישראל תוך שיח עם הרעיונות החברתיים הליברלים והדמוקרטים של המאה העשרים.

בינה בשכונה:

בינה יזמה ומתפעלת פרויקט חברתי משמעותי רב גילאי, ורב – מימדי (הוליסטי) בשכונות הדרומיות של תל אביב (שפירא, קריית שלום ונווה עופר) במטרה לייצר קהילה חזקה ומגובשת, בעלת תודעה חברתית-תרבותית עמוקה, המודעת לייחודה ופועלת לקידום השגיה.

הפרויקט מבוסס על קבוצות צעירים הקשורות עם בינה קשר של "תלמוד המביא לידי ומעשה". הצעירים בגילאי 19 – 30 לומדים בישיבה החילונית, מתנדבים בפרויקטים השונים ו**מתגוררים בשכונה**. הפרויקט פועל בתוך המוסדות השכונתיים הקיימים: מתנסים, בתי ספר, גני ילדים וכב' מתוך שיתוף מלא עם התושבים ועם הגורמים העירוניים.

הישיבה החילונית:

הישיבה החילונית הינה מרכז תרבותי-חינוכי-רוחני הממוקם בדרום ת"א ועוסק בהתחדשות יהודית. בישיבה החילונית לומדים כמאתיים תלמידי ותלמידות חכמים אשר עוסקים בלימוד תורה "לשמה", מתעמקים בארון הספרים היהודי לדורותיו, והכל - בדרך ריבונית, מתוך רצון להקשיב לריבוי הקולות, ללמוד וליצור. כל תלמידי הישיבה מעורבים בעשייה חברתית בדרום ת"א מתוך אמונה כי "גדול תלמוד המביא לידי מעשה".

ת.מ. חדשה - החלום ושברו/ יונתן משעל

בואו לראות את התחנה המרכזית החדשה כפי שלעולם לא ראיתם אותה. בתחנה כ"כ פעילה ושוקקת חיים, משרתת עשרות אלפי בני אדם מדי יום, ניתן גם למצוא לא מעט הזנחה ונטישה. בואו לראות ולהכיר את התחנה המרכזית מזווית אחרת, של חשיבה סביבתית, ראייה ותכנון לטווח רחוק. בסיור בתחנה ניתן לראות ולהכיר את התרבות הדרום תל אביבית על שלל צבעיה וגווניה - במידה רבה, התחנה עברה אדפטציה לחיי קהילה ותרבויות מכל העולם המתרכזות באיזור דרום ת"א והתחנה המרכזית בהתאמה לאוכלוסיה המתגוררת שם.

קצת חומר רקע...

התחנה המרכזית החדשה בת"א היא החלום המודרניסטי בשברו. חלום, חזון, אשר הביא עמו פירוק וחוסר סדר, כמו היה משל בבל.

כ-100,000 איש, מספר חסר תקדים לכל הדעות, פוקדים את התחנה מידי יום. מרביתם ציבור הנוסעים בתחבורה ציבורית- חיילים, בני נוער, תושבי הסביבה ומהגרי עבודה. התחנה בנויה מ-7 מפלסים על שטח אדמה של כ-44,000 מ"ר ובו כ-200,000 מ"ר בנוי, שבחלקו משמש כקניון ובחלקו לצורכי תחבורה ציבורית, לפי מדד זה זוהי תחנת האוטובוסים המרכזית הגדולה בעולם. במתחם התחנה יש כ-1400 חנויות, ומתוכן פעילות בפועל פחות מחצי.

מאז פתיחתה מהווה התחנה המרכזית החדשה מפגש סביבתי, תוך סיכון בריאות תושבי האזור ופגיעה בבטחונם האישי. התחנה יוצרת מטרדים קשים של רעש, זיהום אוויר, פיח, לכלוך, עשן, ריחות רעים ועליה משמעותית במידות החום, הנגרמות לתושבים כתוצאה מפעילות התחנה. זיהום האוויר בתחנה המרכזית בתל אביב, אשר נמדד על ידי תחנת ניטור ניידת שהוצבה באזור בקיץ 2007, הוא מהגבוהים באזור גוש דן.

תקציר לסיור בנושא דחיקת אוכלוסיות/ גור סלע

מה הקשר בין ההיסטוריה להווה ולעתיד?

מה הכוח שיש לסיפור שעיר מספרת לעצמה?

האם המציאות יוצרת את המיתולוגיה או שהמיתולוגיה יוצרת את המציאות?

לרוב אנחנו נחשפים לחזית של תל אביב. הפעם, נשוטט קצת בחצר האחורית שלה ועל קו התפר שבין החזית והחצר האחורית. לפעמים, רק שיטוט בנקודות העיוורות של החברה מאפשר לתפוס את הצדדים הפחות נעימים והיותר מורכבים שלה.

בסיור נכיר כמה "עובדות" היסטוריות כרקע, ומהן נצא לשני סיפורים שהתרחשו באותו המרחב. הסיפור האחד מכונה "העיר הלבנה" ומתאר את החזית של תל אביב שפונה לאירופה. הסיפור האחר מכונה "העיר השחורה" והוא מתאר את החלקים ה"פחות מתורבתים" שהיו מעורבים בהיסטוריה של העיר.

בדרך נהיה עדים לתהליך של כניסת "אוכלוסיות חזקות" ל"שכונה חלשה" ונתהה על המשמעות של העניין לגבי אותה אוכלוסיה.

נראה עדויות של שימור, הרס ומחיקה, וננסה להבין איך המציאות מתורגמת לסיפור ולהיפך.

הסיור בעקבות טבע עירוני והסיור בשכונת שפירא/ שחף פטישי

הסיור יתחיל על יד הכנסייה הרוסית מחוץ לבית הספר לטבע שם נעשה הפסקת אוכל קצרה. באזור זה עדיין ניתן לראות את רכס הכורכר ושרידים ונקודות של צמחייה ארץ ישראלית. הסיור יתקדם לכיוון שכונת שפירא. לאורך הדרך נעסוק נפגוש את הדילמה של שימור טבע עירוני מול פיתוח של העיר, גישות שונות בנושא כפי שהן באות לידי ביטוי בשטח. נעסוק במיני בעלי חיים החיים בעיר אך נדחקים ממנה כתוצאה מהפגיעה באזורי המחיה. ואיך כל זה משפיע על האנשים החיים בעיר ועל איכות חייהם.

הסיור יגמר בבית הכברות המוסלמי שבשכונת שפירא שם נפגוש את יפתח, תושב השכונה אשר יעביר לנו סיור היסטורי וחברתי. השכונה היא מקום מורכב של מיזוג תרבויות מתחילת המאה ה-19 עשרים ועד ימינו. בעזרת העיסוק בשאלות ההיסטוריות ננסה להציף את הסוגיות החברתיות הרלוונטיות להיום. בין היתר נעסוק ב אי שיוויון בין צפון לדרום העיר, מתח בין קבוצות תושבים ובעיקר התארגנויות מקומיות חיוביות